

Eğitimde Bilimsel Bir Belge: İcazetnâme ve İçeriği

Fikret KARAMAN*

Özet: Eğitim tarihinde, icazetname geleneğinin önemli bir yeri vardır. Sivil ve özel kişiler nezdinde yapılan eğitim, çeşitli değerlerle ödüllendirilmiştir. Bu ödüllerin en pratik yöntemi icazetname ve şahadetname şeklinde düzenlenen belgelerdir. Söz konusu belgeler, dersi veren bilgin ve üstat tarafından özenle hazırlanarak içeriği zengin bilgilerle süslenmektedir. Genelde el yazısıyla hazırlanmaktadır. İcazetname hangi bilim alanında hazırlanmışsa o ilimde geriye doğru Hz. Peygamberin dönemine kadar uzanan bir zincirle bütün âlimler, dua ve hayırla anılmaktadır. Bu arada her fırsatta ilim öğrenmenin faziletine de vurgu yapılmaktadır. İcazetnameyi almaya hak kazanan adaylara da nasihat, övgü, moral ve başarıyla ilgili övgülerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İcazetname, eğitim, medrese, âlim, ilim, talebe.

A scientific Document in Education: Ijazah and its Content

Abstract: In the history of education, the tradition of diploma has an important place. The training held in the hands of civil and private persons has been rewarded with various values. The most practical method of these awards is the certificates issued in the form of diploma and certificate. These documents are carefully prepared by the instructor and the master, and the contents are decorated with rich information. It is generally handwritten. Whereas in the scientific field where the propriety is prepared, all scholars, prayers and charities are remembered with a chain extending back to the time of Hz. Muhammad. In the meantime, emphasis is placed on the virtue of learning the science at every opportunity. Candidates who are entitled to receive an diploma are also praised for advice, praise, morale and achievement.

Key words: Diploma, education, madrasa, science, science, student.

Giriş:

İslam tarihinde alanında otorite olan âlimler, kolay ve kısa sürede yetişmemişlerdir. Geçmişte iz bırakan bu âlimler, ömürlerini ilim yoluna adanmış sabırlı insanlardır. Bunlar kurumsal veya bireysel eğitim kurumlarında uzun süre tahsil görüp eğitimlerini tamamladıktan sonra ilmi seviyelerine uygun, mesleki alanlarında yeterli olduklarını ispatlayan ve sosyal hayata girebileceklerine dair

* Prof. Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

bir “*icazetname*” almaya hak kazanırlardı. Günümüzde buna diploma, ruhsat, yeterlilik ve çalışma belgesi demek de mümkündür. Ehil ve âlim kişilerin rahlesinde sabır gerektiren bir talimden sonra alınan bu belgelerin maddi ve manevi değeri büyüktür. Bu değer veya hatıra, talebenin ve hocasının ilmi derecesini göstermektedir. Genellikle dersi veren âlim ile dersi alan öğrencinin zincir ve şeceresine atıfta bulunularak hazırlanan bu metinler bilgi, tarih, eğitim öğretimden övgü ile söz eden birkaç sahifeden oluşmaktadır.

Çoğunlukla el yazısı ve özenle hazırlanan bu metinler, ciltlenerek büyük bir hatıra ve eser halinde koruma altına alınmışlardır. Bu nedenle geçmişteki âlimler hakkında bilgi sahibi olmak için icazetnameler önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu itibarla icazetnamelerin ilmi bir belge olarak İslam eğitim tarihinde önemli bir yeri vardır. Bu metinler bir hatıra olmanın da ötesinde bir âlimin öğrendiğini ve talebesine neleri aktardığını belgeleyen çalışmalardır.

Manastırlı Rifat Bey icazetnamelerin özelliklerini şöyle açıklamıştır: Buna göre icazetname; *ulum ve sanayide hususi bir mesleğe salık olanların lüzumu olan fünün ve usulleri görüp artık kendi kendine mütalaa ve mesleğinde ilerlemeye istidat kesbedenlere verilen bir belgedir. Diğer bir ifade ile hoca ve mümeyyizlerin tasdikiyle hükümet veya cemiyet tarafından verilen ve içinde tahsil ettiği mevad ayrı ayrı yazılı bulunan kâğıt ve vesikalardır.*¹

Tarihin her döneminde insanların eğitim ve öğretim düzeylerini tescil etmek amacıyla çeşitli teamüllerin uygulandığı bilinmektedir. Bu geleneklerden biri de medreselerde, camilerde bilge insanların rahlesinde alınan eğitimin taçlandırılması ve belgelendirilmesi amacıyla icazetname veya şahadetname gibi sanat yönü ağır bilimsel belgelerin düzenlenmiş olmasıdır. Gerçekten bunların büyük bir değer olarak korunması gerekir. Bu geleneğin tarihçesini miladi VI. yüzyıla kadar götürülenler olmuştur. Eğer bu doğru kabul edilirse icazet geleneğinin, hicretten daha önceki bir tarihte başladığını söylemek mümkündür.²

Nitekim icazetin hadis rivayet alanında gündeme gelmesi de bunu desteklemektedir. Buna göre hadis ilminde icazetname; “ilk kez hadis rivayetine sözlü veya yazılı olarak izin vermek yahut rivayet hakkını devretmek” şeklinde gündeme gelmiştir. Daha sonra bu kavram, diğer bilim alanlarında da kullanılmıştır.

¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayinevi, 1983, 2/18.

² Osman Keskiöğlü, Ali Himmet Berki, *Hız. Muhammed ve Hayatı*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010, 155.

İslami ilimlerde; “*icazetü'l ifta, icazetü'l fikh, icazetü't-tedris, icazetü't-tıb, icazetü'l feraiz, icazetü'ül hisab*” gibi terkipler buna örnek gösterilebilir.³ Bu kavram, tarikat önderlerine verilen yetki ve belgeler için de kullanılmıştır. Gerek Osmanlı gerekse diğer İslam ülkelerinde, medrese ve tekkelerde eğitim, öğretimini tamamlayanlara veya sanatını kavrayıp uygulama seviyesine gelenlere kendi üstatlarının verdikleri yazılı belgeler de “*icazetname*” kapsamında değerlendirilmiştir.

İcazetnameler içeriğine göre, özel ve genel olmak üzere iki kısma ayrılır. Belli bir ilmin veya kitabın tahsilini tamamlayanlara verilen icazete, hususi icazet denir.⁴ Hadis, feraiz, şemali şerif ve Sahihi Buhari icazetleri buna örnek gösterilebilir. Bütün ilimleri bir âlimden veya medreseden tahsil ederek tamamlayanlara verilen icazetlere ise umumi icazetler denir. Fakat İslami ilimler alanındaki icazetnameler bununla da sınırlı değildir. Onların sayıları fakihlerin fetva vermesi, tıp ve eczacılık ile ilgili fenni icazetnameler, tarikat önderlerine verilen icazetler ile sanat ve mesleklerin ikmalinde verilen icazetname çeşitleriyle daha da artmıştır.⁵

İcazetnamelerin İçeriği:

İcazetnamelerin metinleri eğitim, kültür ve sanat tarihinde zengin bir birikim ve anlam ifade etmektedir. Her icazetname ait olduğu bilim alanına ve önemine vurgu yaptıktan sonra geçmişten günümüze kadar o alanla ilgili yetişen bilim insanlarının isimlerini ve hizmetlerini kronolojik olarak aktarmaktadır.

Önce bu icazetnameyi veren âlimin veya kurumun adı, unvanı, şöhreti, ilmi mertebesi hatırlatılmakta, dua ve hayırla anılmaktadır. Belgeyi almaya hak kazananlara da önemli tavsiyeler yapılmakta hatta kendilerine hayat dolu bir yol haritası çizilmektedir. Gösterdikleri gayret ve başarı için tebrik edilip onure edilmektedirler.

Böylece icazetnameyi alanlar sosyal hayata atılacak şekilde motive edilmektedirler. Bir taraftan ilim tahsili teşvik edilmekte diğer taraftan da kurumların itibarının devamı sağlanmaktadır. Dersi veren ve talebeyi yetiştiren üstat tarafından hazırlanan icazetname aynı zamanda bilimsel bir eserdir. Bu eserde yer alması gereken hususlar itina ile seçilmekte ve el yazısı ile yazılmaktadır. Eğitim sürecini tamamlayan ve belli eserleri okuyarak güven veren bugünkü ifade ile

³ Cemil Akpınar, *İslam Ansiklopedisi, “icazet” maddesi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, 21/394.

⁴ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 1998, 407.

⁵ Cemil Akpınar; a.g.e. s. 55.

mezun talebeler için yazılan bu icazetnamelerin içeriğinde şu konulara yer verilmiştir:

1-Besmele ile başlamak, Allah'a hamd etmek, Hz. Peygambere salat, selam getirmek ve dua etmek,

2-Kelime-i şهادetleri getirmek, ashabı hayırla anmak, tarihte İslam dinine hizmet edenleri tanıtmak, hatırlamak, konunun önemini ve ciddiyetini vurgulamak,

3-İlmin önemine dikkat çekerek, gençleri, aileleri eğitim ve öğretime destek verenleri teşvik etmek,

4-Tahsil hayatı boyunca sabreden ve usanmadan eğitimini tamamlayan talibin (öğrencinin) adını zikrederek gösterdiği başarıyı, kazandığı ehliyeti kabiliyeti dile getirerek öz güven kazandırmak,

5-Üstadın okuttuğu kitapları ve öğrettiği sanatları tanıtmak, özellikle İslam'ın başlangıcından itibaren alanda okunan derslerle ilgili, icazet alanlara, kendi dönemine kadar atıfta bulunarak onların isimlerini yâd etmek,

6-Devamında düzenlenen bu icazetname ile öğrenciye yetki verildiğini tescil etmek,

7-İcazetname sahibinin hayatı boyunca ilmiyle amel etmesini sağlamak, iman, ibadet ve ahlak alanında Allah'a ve insanlara karşı sorumluluğunu yerine getirmek ve herkese karşı saygılı davranmasını sağlamaktır.

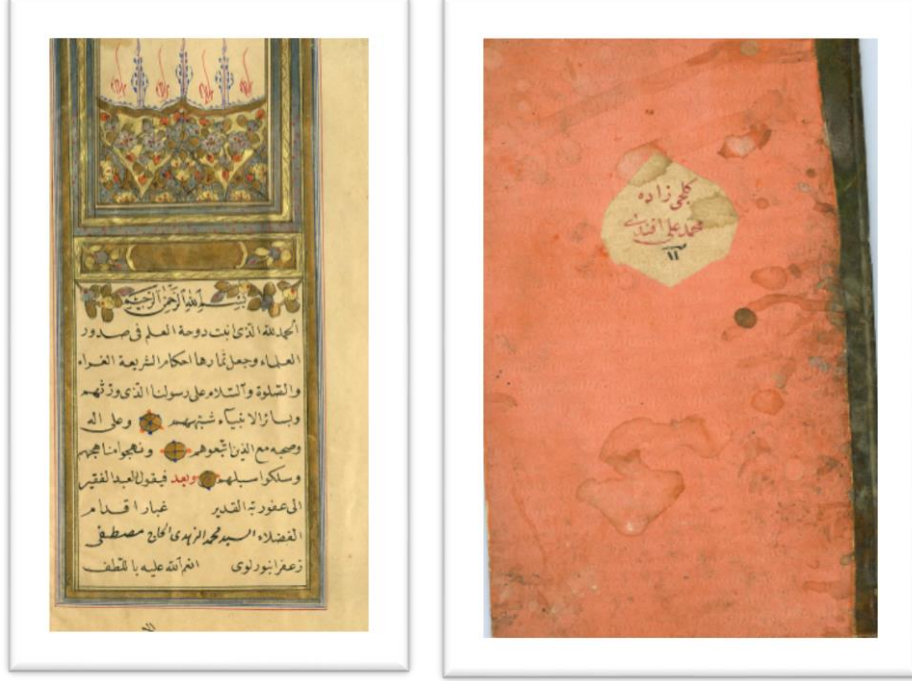
8- İcazetname tamamlandıktan sonra ilim yolunda emeği geçenlere sabır ve tahammül sonucu bu başarıyı sağlayanlara, onlara yardımcı olanlara dua edilir. İcazetnamelerin son kısmında ise, hocanın imza ve mührü ile tarih belirtilerek işlem tamamlanır. Bazı sanat ve mesleklerin dışında icazetler genelde Arapça olarak yazılmışlardır.

İcazetnamelerin Metni ve Düzenlenmesi:

İcazetnameler başlangıçtan itibaren resmi ve kurumsal olmaktan çok özel ve sivil bir anlayışla düzenlenmişlerdir. İslam âlimleri öğrencilerinin bilgi ve birikimleriyle meşgul olmuşlar resmîyeti olan şهادetname veya diploma ile pek ilgilenmemişlerdi. İcazetname metinleri genelde nesir şeklinde yazılmıştır.

Bazen şiir halinde yazılanlar da olmuştur. Ancak icazetnamenin alanıyla ilgili ayet, hadis, kelam-ı kibar ve nasihat anlamına gelecek metinlere ve yorumlara yer verilmiştir. Bu çalışmada da örnek bir icazet metni olarak Safranbolu

âlimlerinden Kilcizade Muhammed Ali Efendi'nin İcazetnamesini tercüme ederek bilim dünyasına sunulmuştur.⁶

Resim 1: Kilcizade Muhammed Ali Efendi'ye ait icazetnamenin ilk iki sayfası

Kilcizade Muhammed Ali Efendi'nin İcazetnamesi ve Tercümesi:

Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm;

İlmin gür ağacını, âlimlerin kalplerine yerleştiren ve o âlimlerin ilmini, Yüce İslam'ın nurlu hükümleri kılan Allah'a hamd olsun. Salât ve selam, âlimleri kendine varis kılıp diğer peygamberlere benzeten Peygamberimiz (sav)'e, onu

⁶ Bu icazetname kitapçığı Safranbolulu Kilcizade Muhammed Ali Efendi'ye aittir. Safranbolu ilçe Müftülüğü görevini yaptığım bir sırada bu icazetnamenin kitaplığına nasıl ve kim tarafından verildiğini hatırlayamıyorum. Kitaplığımı düzenlerken gördüğüm bu eserin, bilim hayatına sunulmasının yararlı olacağı düşüncesiyle tercüme etmeye ve yayınlamaya karar verdim. İcazetname örneği için bkz. Resim 1.

sevip yolundan giden ashabına, onlara tabi olanlara ve bizleri onların yoluna sevk eden âlimlere olsun.

Bundan sonra, Kadir olan Rabbinin affına fakir, yüce kişilerin ayaklarının tozu olan kul, es-Seyyid Muhammed ez-Zühdi el-Hac Mustafa Safranbolu'lu - Yüce Allah onu ebedi lütfuyla nimetlendirsün – der ki; Muhakkak ki ilim insanların, canların uğruna nefeslerini tükettiği, tahsil etmek için karaları, kıtaları aştıkları en yüce şeydir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “O yeri geçtiklerinde Musa hizmetçisine demişti ki; Yiyeceğimizi getir. Zira bu yolculuğumuzda bir hayli yorgun düştük”⁷ Diğer bir ayette de şu açıklamayı görüyoruz: “Musa ona şöyle demişti; “Sana tam olarak öğretilenlerden bana da öğretmen için sana tabi olabilir miyim? Dedi.”⁸ Yüce Allah Zümer suresinde de şöyle buyurmuştur: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”⁹ Ve yine Allah Teâlâ buyurmuştur ki; “ Ve kulları için den ancak bilenler Allah’tan hakkıyla çekinirler.”¹⁰ Rasulullah (sav) da şöyle buyurmuştur; “Muhakkak ki melekler, ilim öğrenmek isteyenlerden memnun oldukları için kanatlarını indirirler. Âlim için yerde ve gökte, hatta sudaki balığa varıncaya kadar her şey istiğfar eder.”¹¹ Bu konuyla ilgili akli ve nakli deliller, sayılamayacak kadar çoktur. İsnadın süreklilik arz edip devam etmesinde bu ümmet ön plana çıkmıştır. İsnat, şüphesiz dindendir. Zira isnat olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi. Süfyan-ı Sevrî (715-778) şöyle demiştir; “İsnat, müminin silahıdır. Silahı olmazsa nasıl savaşır!” Ahmed bin Hanbel ise, (ö.241/855) şöyle demiştir; “Âlî, sağlam isnadın istenmesi, selefin uygulaya geldiği, takip ettiği bir yoldur.” Hâkim de isnadı yöntemini şöyle teyid etmiştir; “isnat talebinde bulunma, takip edilen doğru bir yoldur.”

Talebe¹²; Rabbânî gayenin kendisine ulaştığı, Rahmânî hidayetini kendisini kuşattığı derecede, ilim meclisine katılır ve yüce bir azimle ilim tahsilinde bulunur. Ondandır büyük bir pay alan, efendi, âlim, amil, fâzıl, kâmil, yetenekli, araştırmacı, salih, mükemmel, inceleyici, üretken, alnında parıldayan bir nur taşır. İrfanının enginliğinden hidayet güneşi, es-Seyyid Muhammed Ali el-Hilmi bin Muhammed Kilcizade, Allah onun kavlini ve amelini doğru eylesin; dilediği ve hoşnut olduğu şeye erdiresin. Ömrünün sonunu evvelinden daha hayırlı kılsın.

⁷ Kehf, 18/62.

⁸ Kehf, 18/66.

⁹ Zümer, 39/9.

¹⁰ Fâtır, 35/28.

¹¹ Tirmizi, İlim, 18.

¹² Metinde “talebe” kelimesinden önce yer alan üç sözcük okunamamıştır.

O, benden icazet talebinde bulundu. Zira o, alışıla gelen süre miktarınca ilim tahsili yaptı. Takatince mukarrer olan kitapları okudu. İcazet vermeye kendimi layık görmediğim halde bana olan hüsnü zannından dolayı benden talepte bulundu. Ben de rivayeti uygun olan “akli, nakli, ilmi ve ameli” ilimlerden geneli için ona icazet verdim.

Bu günahkâr kul ayakları, bu varlık âlemine, bastığından ve yokluğun perdesi, yüzünden kaldırıldığından beri, beş yaşına ulaştı ve Trabzonî zade adıyla meşhur olan el-Hac Mustafa Efendi’den – Allah ona ebedi rahmetiyle muamele etsin – Kur’an öğrenmeye başladı. Onun yanında Kur’an’ı hatmettikten sonra babam beni ilmiyle amil, muttakî Alemdar zade efendi olarak bilinen zata götürdü. – Allah ona ebedi rahmetiyle muamele etsin – onun yanında fıkıh ve sarf ilimlerinden eğitim aldım. Sonra onun teşvik ve müsaadesiyle Safranbolu İlinde müderrislik yapan es-Seyyid Muhammed es-Said el-Kelkidâ’dan – Allah, onun küçük büyük bütün günahlarını bağışlasın – “nahiv, mantık, fıkıh, hadis ve tefsir” dersleri aldım. Sonra ilmin merdivenlerinden yükselme noktasındaki azimetim ve samimiyetim beni yüce kişilerin durağı olan İstanbul’a – Allah, onu zamanın şerhlerinden ve afetlerinden korusun – götürdü.

Orada âlimlerin ilim meclislerine katıldım. O âlimlerden biri de nefsu’lmutmeinne ilmiyle âmil, güzel yetenekler sahibi, Dâru’s- Saltanat’û Seyyide müderrislik yapan, sonra da Safranbolu’da Müderrislik ve müftülük yapan es-Seyyid Muhammed el-Hilmi – Allah, onun mekânını cennet kılsın – bana icazet verdi. Ona da ilimde râsih âlimlerin önderi, hocası Hasan bin Süleyman el-Kardahvî – Allah ona ebedi rahmetiyle muamele etsin – icazet vermiştir. O da, araştırmacıların önderi, zamanın bahtiyarı ve efendisi, o asrın eşsiz kişisi, kudsfî gücün sahibi, nefsu’l-mutmeinne el-merdiyye, Ebu’l-Fadl ve’l-Kemal Mahmud el-Mardinî adıyla meşhur olan zattan ders almıştır. O da, güneşin diğer gezegenler arasındaki ayrıcalığı gibi doğuda ve batıda âlimler arasında meşhur olan büyük âlim Âmidî’den ilim aldı. O da, o dönemin eşsizi Şeyh Osman es-Suveyrâkî ve Câmîdî olarak meşhur olan Ömer el-Âmidî’den ders aldı.

O ikisi de, allame, büyük anlayış sahibi, muhakkiklerin önderi, şeriatın, marifetin ve hakikatin güneşi, parlayan tarikat nurunun şârihi, şeriat ve din kapısının anahtarı, Muhammed el-Hâdimî’dir. – Allah onun ruhuna rahatlık versin onun fütuhatından bizlere oluk oluk akıtsın. – O da, Ahmed Kâzâbâdî olarak meşhur olan Sahibû’l Âbâdî lilhâdiri ve’l-Bâdî’den aldı. O da, Tefsir ilmiyle meşhur, Muhammed Sivâsî’den, aldı. O da, Fazıl Gürânî’den aldı. O da, Şeyh Abdullah Cezerî’den aldı. O da, Mevlâ Ahmed Münçel’den aldı. O da, Mevlânâ Mirzacan İrazî’den aldı. O da, Muhakkik, müdekkik, Mevlânâ Celaluddin Muhammed bin Es’ad Sıddîkî Devvânî’den aldı. O da, Mevlânâ Muhyiddin el-Keşkeşânî’den

aldı. O da, Mevlânâ muhakkik, Seyyid Şerîf Cürcânî'den aldı. O da, Mevlana Mübarek Şâh el-Mısri'den aldı. O da, Mevlânâ Kutbuddin Şirâzî'den aldı. O da, Mevlânâ Ömer Kâtip Kazvîni'den aldı. O da, Mevlânâ İmam Gazzâlî'den aldı. O da, İmamü'l-Harameyn Abdulmelik bin Yusuf Cüveynî'den aldı. O da, babası Yusuf ibn Tayyib'den aldı. O da, Mevlânâ Muhammed Süleyman Sa'lûkî'den aldı. O da, İbrahim Mervezî'den aldı. O da, Ebu Abbas Ahmed'den aldı. O da, Ebu'l-Kasım Osman'dan aldı. O da, Ebu İbrahim İsmail'den aldı. O da, Ebu Abdullah Muhammed bin İdris eş-Şâfiî'den aldı. O da, Muhammed bin Hasan eş-Şeybanî'den aldı. O da; İmamü'l-eimme, Sirâcu'l-ümme, ilmiyle dünyayı aydınlatan büyük imam, içtihadın derecelerini yücelten, bid'at ve fesadın bütün türlerini def'i eden, bütün kullar için kâmil mürşid olan, o ki yüce Allah'ın kendisiyle ümmetleri dirilttiği, şer'i ilimlere âlem kıldığı, zamanın, benzerini getirmekte aciz kaldığı ve cimri davrandığı, dirayetin güneşi, rivayetin kamerası, Ebu Hanife Numan bin Sabit'ten aldı. – Allah ondan razı olsun- onu kavlu's-sabit ile sabit kılsın, onun görüşleriyle amel etmeyi bizlere nasip eylesin. Ameline tabi olmayı bizleri muvaffak kılsın. Onun bereketiyle bizleri bereketlendirsın. Onun hayırlarını oluk oluk bizlere akıtsın. O da, Hammad bin Süleyman'dan aldı. O da, İbrahim Nehâî'den aldı. O da, Alkame, Ebu Abdurrahman Esved bin Zeyd ve Ebu Abdurrahman Abdullah bin Habib'den aldı. Bunların ilk ikisi de, Abdullah bin Mesûd'dan aldı. Üçüncüsü (Ebu Abdurrahman Abdullah bin Habib) ise, Hz. Ali ibn Ebi Talib'den (r.a) aldı. O iki sahabe de, kâinatın efendisi, günahkârların şefaathçisi, âlemlerin Rabbi'nin elçisinden aldılar. O da, Cebrail'den (a.s) O da, Sübhan olan Allah'tan aldı.

Sonra kendime, sana ve diğer dostlara, Allah Teâlâ'nın peygamberlerinin tamamına, velilerinin hepsine, Peygamber (sav)'in kardeşlerine ve aziz arkadaşlarına yaptığı şu tavsiyede bulunuyorum; *“ Açık ve gizli durumlarda her zaman Allah'tan çekinmeni; ilimle, özellikle de İslâmî ilimlerle, onu yaymakla meşgul olmanı”* tavsiye ederim. Çünkü ilim, ebedi saadetin anahtarı ve boş şeylerden kaçınmanın yoludur. Ayrıca Peygamber'den (sav) rivayet edildiği gibi *“seni ilgilendirmeyen faydasız, boş şeylerden uzak kalmanı”*¹³ da tavsiye ederim.

Zira Allah'ın kulda bulundurduğu hastalık hallerinin belirtilerinden biri de kişinin boş şeylerle meşgul olmasıdır.

İnsanın dünyada geçirmiş olduğu faydasız bir anı, kıyamet günü üzüntü ve pişmanlığını artırır. Yeme, giyinme, yerleşme, kalbi Allah'tan başka şeylerden temizleme noktasında, şüpheli durumlardan sakınman gerekir. Bu da ancak hal-

¹³ Tirmizi, İman, 5.

vet ve riyazetle, avam tabakasıyla düşüp kalkmayı terk etmekle, ahlakı güzelleştirme ile meşgul olmakla, şöhret sebeplerinden titizlikle kaçınmakla kolaylaşır. Çünkü şöhret, afettir. Gücün yettiği kadar etrafındaki insanlarla ilişkini azalt. Çünkü onların sana zararının en azı, sermayen olan vaktini israf etmeleridir. Senin vaktin, izzet ve şerefin doruğuna ulaşmada sana verilen en üstün şeydir. Vaktinin bir zerresi dahi boşa gitse onu geri döndürmen imkânsızdır. Hatta bütün krallar hazinelerini harcasalar, askerleriyle birlikte gayret gösterecekler kaybolan vaktin bir zerresini dahi geri getiremezler. Çok değerli vaktini, şeytani hevesler ve fasit eğilimlere harcayarak boşa geçirme! Kendini bu pis arzulara boyun eğdirme!

Kötülüklerin başı olması hasebiyle yalan şahitlikten de sakın. İzzet ve şerefi, Allah'a hizmette ara; dünya ve dünyalıklarda arama. Eğer ararsan dünyadan bir şeyler elde edersin; fakat ömrün boyunca her kese muhtaç olup zillet içinde yaşarsın. Dünya işlerinde Allah'tan başkasına ihtiyaç duymaksızın O'na tevekkül et ki seni aziz kılsın; her bir kulu da sana hizmetkâr eylesin. Zira kutsi hadiste şöyle buyrulmuştur; *"Ey dünya! Bana hizmet edenlere sen de hizmet et; sana hizmet edenlere ise sıkıntı ve eziyet ver."*¹⁴ Bu, tecrübe edilmiş, doğruluğu görülmüş hususlardır. Peygamber de (sav) şöyle buyurmuştur; *"Dünya için orada kalacağın miktar kadar çalış; ahiret için de orada kalacağın miktar kadar çalış; Allah için, O'na olan ihtiyacın kadar çalış; cehennem için, ona dayanabileceğin kadar amel işle."*¹⁵ Bu hadisi şerif, nasihat alacaklara yeterlidir. Bu hadisin, Peygamber ve Nebilerin (sav) gönderilmelerinin hikmeti, amaçlarının neticesi, önceki ve sonrakilerin ilimlerinin hulasası ve özü olduğu söylenmiştir.

Artık dilediğin gibi yaşa; bilmiş ol ki sonunda mutlaka öleceksin. Dilediğin gibi sev; sonunda ondan kesinlikle ayrılacaksın. Dilediğin gibi amel işle; ondan hesaba çekileceksin. Kalıcı güzellikleri, gelip geçici şeyler için feda etme. Daha iyiyi, daha kötü ile değiştirmek isteyenler gibi olma. Zira Allah katında bütün bunların sivrisineğin kanadı kadar kıymeti yoktur. Öyleyse Allah'ın şu kavlini bir düşün! *"Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir, Allah katındaki ise sürekli kalıcıdır."*¹⁶ Kabir hayatında sana arkadaşlık edecek, nimetleriyle birlikte seni dosta ulaştıracak şeyleri kazanmak için gayret et!

¹⁴ İbnü'l-Cevzî, el-Mevduât, III,136; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 576.(Kaynaklarda bu rivayetin uydurma olduğu ifade edilmektedir.)

¹⁵ Şiblî bu hadisi nakletmiştir. İmâm Gazâlî de eserlerine almıştır.

¹⁶ Taberânî, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 364.

Dünya ehlerinden, hevesine uyanların tamamına aykırı davran: “Allah’a imandan sonra amellerin en üstünü, kişinin kendini insanlara sevdiren dostluk kurmasıdır.”¹⁷

Dünya kırıntılarının ardından koşup onları elde etmede nefsine karşı çık. Dünyaya düşkün olanlarla arkadaşlık etmekten, onların ellerinde bulundurdukları imkânlarla meyletmekten sakın. Onlarla birlikte olan selamette kalır mı? Zira onların fısıldayarak konuştuklarının pek çoğunda da bir hayır yoktur. Akıllı kişi, dünya malına aldanır mı? Dünya, onların elinde bir emanet ve iğredir. Dünyayı önemsemek zillet, değersiz görmek ise izzettir. Dünyanın nimeti cezadır, cezası ise nimettir. Dünya imtihan ve geçici bir yerdir. Dünyanın evveli acizlik ve zafiyet, sonu da ölüm ve kabirdir. Onun iğreti olarak sunduğu bahşişi, sıkıntılarla birlikte mahrumiyettir. Onun sevinci ile üzüntüsü ikizdir.

Merhamet, yumuşaklık, şefkat ve dostluk göstererek insanlarla iyi ilişkilerde bulun. Sana kötülük edip zulümde bulunanı affet. Gücün nispetinde kızgınlığını def et. Öfkeni bastır. Yumuşak huylu ol. İyilikte bulun. Alçak gönüllü ol. Allah’ın sevgili Peygamber (sav)’i için buyurduğu şu sözü iyi düşün; “İşte o zaman Allah’ın rahmeti sebebiyle onlara yumuşak davrandın. Şayet katı ve kaba yürekli olsaydın hiç şüphesiz dağılıp giderlerdi”¹⁹

Görmez misin Allah, peygamberini etrafındakilere yumuşak davranmakla nasıl da övdü. Peygamberinin bu davranışının sebebini nasıl da kendi rahmetine bağlayarak bu rahmetin, insanların, Peygamberin etrafında toplanıp huzurundan dağılıp gitmemelerinin sebebi olduğuna işaret etti. Gücün yettiği oranda mallarla, canlarla ve ruhlarla insanların ihtiyaçlarını gider. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur; “Allah’a imandan sonra amellerin en üstünü, kişinin kendini insanlara sevdiren dostluk kurmasıdır.”¹⁸ Konuyla ilgili bu kadarı sana yeter. Camiu’s-Sağır’de geçen bir hadisi şerifte; “İyiliklerin en üstünü; seninle irtibatı kesenle görüşmen, sana vermeyene vermen, sana eziyet edenin affetmendir.”¹⁹ Başka bir rivayette de şöyle buyurulmuştur; “Sana kötülük yapana sen iyilikte bulun.”²⁰

Arkadaşlığın salihlerle, özellikle de fakir olanlarıyla olsun. Onların edebini takınman, hallerinden ve içyapılarından çekinmen, kabirlerine hürmet etmen, ihtiyaçlarını gidermeyi artırman gerekir. Şunu bilmiş ol ki; Hz. Âdem (a.s)’in toprağının mayalanmasının en büyük hikmeti ve en yüce gayesi, ibadettir. Onların

¹⁷ Al-i İmran, 3/159.

¹⁸ Taberâni, *Mekârimü’l-ahlâk*, s. 364.

¹⁹ Beyhakî, *el-Âdâb*, s. 53.

²⁰ el-Câmiü’s-sağır, No. 7217.

en üstünü ise, Kur'an-ı Kerim (özellikle de teheccüd namazında) okumak olduğunda ittifak vardır. Kur'an-ı Kerim'den en faziletli olan da Allah'ın anıldığı yerlerdir. Allah'ı anmak ve elden geldiğince O'na kullukta bulunmaya devam etmenin kulluktaki üstünlüğü, an be an Allah'ın huzurunda olmaya devam etmektir. Bu, aziz ve yüce Allah'a kavuşmaya ermek gibidir. O ise hedeflerin en üstünü, ümitlerin en parlağıdır.

“Allah'tan başka ilah yoktur; Muhammed (s.a.v) Onun elçisidir”²¹ kelimesinin son sözümüz olmasını Allah'tan niyaz eder, onu söylemeye bizleri muvaffak kılmasını dileriz. Bütün noksanlıklardan uzak olan yüce Rabbin onların (müşriklerin) söylediklerinden beridir.

Salat ve selam bütün Peygamberlerin üzerine olsun.

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır. (Mühür)

Resim 2: Kilcizade Muhammed Ali Efendi'ye ait icazetnamenin mührünün bulunduğu son sayfa.

²¹ Âl-i İmrân, 3/1; Fetih, 48/29.

Sonuç:

Bu icazetname metninden de anlaşıldığı gibi kuşaklar arasında ilmi tahsil etmenin ve aktarmanın bir disiplin içinde olduğu anlaşılmaktadır. Üstat ve talebe arasında bir saygı ve itaat vardır. Sabırlı ve uzun soluklu bir eğitim süreci sonunda “icazetname” gündeme gelmekte ve tarafların rızası üzerine hazırlanmaktadır.

İcazetname özel veya resmi makamlar tarafından verilmektedir. Burada temel ölçü ilmi ehliyete hak kazanmaktır. Hiçbir zorlama olmaksızın herkes alanında uzman olduktan sonra icazetnamenin gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Bu şartların temininden sonra icazet sahibi yetkili kılınmakta ve öz güvene kavuşmaktadır. İsteddiği medreselerde veya diğer kamu kurumlarında çalışmaya başlamaktadır.

İcazetnamelerde dikkat çeken bir konu da içeriğinin çok zengin olması, adayın geleceği için nasihat, rehberlik ve davranış kurallarına yer verilmiş olmasıdır. İcazetname metinlerinde uygulama biçimini ve pratik hayatta başarılı olmanın ipuçlarını görmek mümkündür. Diğer önemli bir husus da ilmi silsilede yer alan bütün âlimlerin rahmetle anılması ve onların ilmine saygı duyulmasıdır. Öyle ki her icaz metninde bu zincir halkaları Kur’an ve Sünnetin ışığında Hz. Peygamber (sav)’e kadar götürülmektedir. Bu tekrar ve hatırlatmalar ilme duyulan saygının en güzel örnekleridir.

KAYNAKÇA:

Cemil Akpınar, *İslam Ansiklopedisi*, “icazet” maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2000, 21/394.

Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998.

İbnü'l-Cevzî, *el-Mevduât*, III,136;

Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 576.

Osman Keskiöglü, Ali Himmet Berki, *Hz. Muhammed ve Hayatı*, Ankara,

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.

Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1983

Celaddin es-Suyutî, *el-Câmiü's-sağîr*, (Tercüme: Halil Özkan) Ocak Yayıncılık,

Sünenü'l Kübra, Darü'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, 1994.